

М. М. КУЧІНКО

Археологічні рятівні роботи на Волині

Західна Волинь багата на археологічні пам'ятки різних часів — від палеоліту до пізнього середньовіччя. Однак досліджені вони не рівномірно: на деяких велись розкопки, інші лише обстежувались. Значно поживавилась ця діяльність за останні роки. Спільними зусиллями кафедри загальної історії Луцького педагогічного інституту імені Лесі Українки, бюро секції археології Волинської обласної організації Товариства охорони пам'яток історії і культури та Волинського краєзнавчого музею складено каталог археологічних пам'яток, на багатьох з них визначено охоронні зони та встановлено охоронні знаки. Проводиться також значна роз'яснювальна робота серед населення. Члени секції виступають з лекціями і бесідами, в обласній газеті друкуються статті з питань археології. Це дало позитивні наслідки. За допомогою населення відкрито ряд нових пам'яток та врятовано для науки чимало цінних археологічних знахідок.

В березні 1972 р. студенти педінституту виявили цікаві знахідки епохи Київської Русі в м. Луцьку в районі вул. Львівської, поблизу цегельного заводу. Під час розвідки в стінці кар'єру простежено сліди житла. Як показали розкопки, його розміри — приблизно $4 \times 4,5$ м, глибина від сучасної поверхні — 1,2 м. В північно-східному куті житла досліджено залишки печі у вигляді череня. Керамічний матеріал належить виключно до XI—XII ст.

В берегових нашаруваннях р. Стир, поблизу автостанції в Луцьку, у травні 1972 р. робітник автомобільного заводу Л. Фень випадково виявив великий кусок деревини і почав його розчищати. Вгадавши в знахідці історичну цінність, аматор звернувся в краєзнавчий музей. Негаючи часу, група археологів-аматорів під керівництвом автора цієї замітки приступила до розкопок. Невідомий предмет виявився великим човном. Він залягав похило, його ніс заходив у берег на глибині близько 3 м від сучасної поверхні, а корма виглядала з води, що й дало можливість помітити її. Над човном був суцільний шар наносного мулу. Після обкопування і розчистки встановлено, що він видовбаний з цілого стовбура дерева і мав коритоподібну форму. Його довжина сягала 13 м, а максимальна ширина — 2,5 м. Всередині він був скріплений десятьма поперечними шпангоутами з дубових, квадратних у розрізі, брусків. Останні прикріплювались до бортів і днища за допомогою сосових кілків. Ніс зберігся погано, а корма була поколота. За типом — це так званий «козацький дуб», який можна датувати XV—XVI ст. Цікаво, що на дні його виявлено цеглу, шматки вапна і розбитий пізньосередньовічний горщик (XV—XVI ст.). Човен, очевидно, являв собою військове або торговельно-вантажне судно (рисунок).

Навесні 1972 р. під час вибирання глини на Гнідавській гірці в передмісті Луцька бульдозер вигорнув археологічні залишки. Експедицією Луцького педінституту були проведені розкопки, в результаті яких було відкрито давньоруські матеріали — два напівземлянкових житла,

одну господарську споруду, три печі поза житлами та багато речей: кераміку, залізні ножі, кресала, бронзові персні, срібну лунницю, скляні браслети, намистини тощо. Знахідки датуються IX, X—XIII ст.

Влітку цього ж 1972 р. працівники водної рятувальної станції м. Луцька добули з дна р. Стир на ділянці в районі міського парку залізний шолом і передали його в обласний краєзнавчий музей. Шолом зберігся порівняно добре, відламаний лише невеликий фрагмент у нижній частині. Висота його —

27 см, діаметр — 19 см. Верх закінчується конусом, низ окутий по всьому колу бронзовою пластинкою завширшки 1,5 см, оздобленою насічками у вигляді ромбиків і квадратів. За аналогіями, шолом можна датувати XIII—XIV ст. На березі поблизу цього місця автором було знайдено також залізну бойову сокиру і шиферне пряслице.

У 1973 р. члени секції археології обстежили територію Луцького району. Було оглянуто і зроблено пробні шурфи на городищах в Усичах, Торчині і Шепелі, де виявлено нові слов'янські і давньоруські матеріали. Відкрито також два кургани на околиці м. Любомля. Того ж року під час різноманітних земляних робіт у Володимирі-Волинському виявлено нові знахідки: бронзове навершся булави, залізне вістря списа, бронзовий хрест-складень (енколпійон), шліфовані кам'яні сокири і ке-

Човен XV—XVI ст., знайдений в р. Стар.

рамічні вироби ранньозалізного та давньоруського часу.

Нарешті, цікаві дослідження проведено нами в березні 1974 р. в Луцьку на вулиці Калініна, де у виритому котловані були виявлені дубові колоди, які утворювали прямокутник. Ретельні обстеження і обміри колод дають підставу припускати, що вони є залишками якоїсь прямокутної споруди розміром 7,7×8,3 м, орієнтованої за сторонами світу. Поруч, у викидах землі, знайдено кольорові полив'яні кахлі, дитячу глиняну іграшку-свисток у вигляді пташки, придонну частину товстостінного келиха з зеленого скла та фрагменти пізньосередньовічної кераміки XV—XVI ст.

Проведені рятувально-виробничі роботи, хоч і невеликі за обсягом, мають досить важливе значення для висвітлення стародавньої історії Луцька і Волинської області.